

آزمون تأثیر ابعاد هوش معنوی بر قضاوت‌های حرفه‌ای حساب‌رسان

(با تأکید بر پیچیدگی موضوعات حساب‌رسی)

علیرضا عظیمی ثانی^۱ و ساسان مهرانی^۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۳/۸، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۶/۸

چکیده

وجود مسائل نمایندگی در بنگاه‌های اقتصادی موجب ظهور حساب‌رسی مستقل بمنظور اظهارنظر درباره کیفیت اطلاعات حسابداری شده است. از سوی دیگر، اظهارنظر حساب‌رسان درباره اطلاعات مورد بررسی مبتنی بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها بوده و کیفیت این قضاوت‌ها به‌عنوان چالشی اساسی برای حرفه حساب‌رسی بوده است. هوش معنوی جنبه‌های مختلفی از آگاهی و زندگی ذهنی و روحی درونی فرد را با زندگی و کار بیرونی وی متصل و یکپارچه می‌کند. پژوهش حاضر تأثیر ابعاد چهارگانه هوش معنوی الگوی King (2008) را بر قضاوت‌های حرفه‌ای حساب‌رسان در مواجهه با موضوعات مختلف حساب‌رسی از نظر سطح پیچیدگی آنها بررسی کرده است. آزمودنی‌های پژوهش شامل ۱۵۴ نفر از حساب‌رسان است که در سال ۱۳۹۸ مورد بررسی قرار گرفته‌اند. برای آزمون فرضیه‌ها از روش معادلات ساختاری و نرم افزار آماری PLS استفاده شده است. مقدار ضریب تعیین متغیرهای قضاوت حرفه‌ای ساختار نیافته، ساختار یافته و نیمه ساختار یافته به ترتیب (۰/۸۷)، (۰/۷۴) و (۰/۹۱) بوده و نشان می‌دهد مدل پژوهش بیش از ۵۰ درصد عوامل تأثیرگذار بر قضاوت‌های حرفه‌ای حساب‌رسان را شناسایی و آزمون کرده است. البته ابعاد آگاهی متعالی و توسعه حالت هوشیاری صرفاً در موضوعات نیمه ساختاریافته تأثیر معنی‌داری بر قضاوت‌های حساب‌رسان نداشته است. وجود هوش معنوی در حساب‌رسان می‌تواند موجب بهبود در قضاوت‌های حرفه‌ای آنها گردیده و کیفیت گزارش‌ها و اظهارنظر آنها را افزایش دهد، لذا این امر باید در برنامه‌های آموزشی رسمی و ضمن خدمت و نیز در ارزیابی و ارتقاء حساب‌رسان مورد توجه قرار گیرد.

کلمات کلیدی: هوش معنوی، قضاوت‌های حساب‌رسی، ابعاد هوش معنوی کینگ و پیچیدگی موضوعات حساب‌رسی.

۱- دانشجوی دکتری، گروه حسابداری، پردیس بین‌المللی ارس دانشگاه تهران. آدرس پست الکترونیکی: azimisani@ut.ac.ir

۲- دانشیار، گروه حسابداری، دانشگاه تهران. آدرس پست الکترونیکی: smehrani@ut.ac.ir

حسابرسی فرآیندی است منظم و باقاعده (سیستماتیک) جهت جمع‌آوری و ارزیابی بی‌طرفانه شواهد درباره ادعاهای مربوط به فعالیت‌ها و وقایع اقتصادی، به‌منظور تعیین درجه انطباق این ادعاها (اظهارات) با معیارهای از پیش تعیین شده و گزارش نتایج به اشخاص ذینفع (نیکخواه آزاد، ۱۳۷۹، ۱۲۰ ص). همان‌گونه که در این تعریف مشاهده می‌شود، فرآیند حسابرسی به‌طور کلی در دو مرحله شامل (الف) مرحله آزمون‌های حسابرسی؛ و (ب) مرحله گزارشگری حسابرسی اجرا می‌گردد. حسابرسان تقریباً در تمامی بخش‌های فرآیند حسابرسی از قضاوت‌های حرفه‌ای خود استفاده می‌کنند و این امر می‌تواند از سویی چالش‌هایی را برای این حرفه ایجاد نماید، و از سوی دیگر، موجب ایجاد نگرانی‌هایی برای استفاده‌کنندگان از گزارش‌های آن‌ها بشود. بدین منظور، حرفه حسابرسی همواره به دنبال ارزیابی کیفیت قضاوت‌های حرفه‌ای مسابرسان در شرایط مختلف و نیز توسط سطوح مختلف حسابرسان، و همچنین تعیین عوامل مؤثر در بهبود قضاوت‌های حرفه‌ای آن‌ها و کاهش آثار سوء ناشی از ضعف و نارسایی در این قضاوت‌ها بوده است. حسابرسی به‌عنوان یک حرفه مستقل و تخصصی در جوامع شناخته می‌شود و همان‌گونه که بیان شد در راستای پاسخ به نیازهای بخشی از جامعه (استفاده‌کنندگان از گزارش‌های حسابداری) به وجود آمده است و تداوم حیات هر حرفه و اشتغال اعضای آن منوط به نوع و کیفیت خدماتی است که به جامعه ارائه می‌نماید و اعتبار و اعتمادی که در نتیجه ارائه این خدمات به‌دست می‌آورد. این اعتبار و اعتماد، سرمایه اصلی هر حرفه است و حفظ، تداوم و توسعه آن از اهمیت بالا و حیاتی برخوردار است. در دهه‌های اخیر طیف جدید و نسبتاً گسترده‌ای از پژوهش‌ها در حسابرسی شروع شده است که به‌طور ویژه به ارزیابی قضاوت‌ها و تصمیم‌گیری‌های مسابرسان می‌پردازند؛ این پژوهش‌ها که اصطلاحاً به آن‌ها پژوهش‌ها قضاوت و تصمیم‌گیری (JDM) می‌گویند، به‌منظور درک قضاوت‌ها و تصمیم‌گیری‌های انفرادی و گروهی حسابرسان انجام می‌شوند (رهنمای رودپشتی، نیکومرام و

نونهال‌نهر، ۱۳۹۱، ج ۳، ص ۷۲-۴۷). هوش معنوی را باید یکی از جنبه‌های کاربردی مفهوم معنویت قلمداد کرد؛ Zohar & Marshall (2000, 336 p.) هوش معنوی را به‌عنوان هوشی تعریف می‌کنند که انسان‌ها از طریق آن مسائلی مربوط به معنا و ارزش‌ها را حل می‌کنند، زندگی و فعالیت‌های خود را در زمینه‌ای وسیع‌تر، غنی‌تر و معنی‌دارتر قرار می‌دهند، و به کمک آن تشخیص می‌دهند که کدام اقدامات یا کدام مسیرها معنی‌دارتر از دیگری است. می‌توان گفت، هوش معنوی مجموعه‌ای از توانایی‌هایی است که افراد برای به‌کار بردن، شکل دادن و دربرگرفتن منابع معنوی به ارزش‌ها و کیفیت‌ها به روشی که به عملکرد خوب روزانه و بهزیستی روانی دست یابند به‌کار می‌برند. هوش معنوی می‌تواند در جهت شناسایی و تلاش برای فهم الگوهای فکری، اهداف و عقاید که شالوده رفتارهای ما و دیگران را تشکیل می‌دهد به‌کار می‌رود (Myss, 2001, 466 p.)؛ بدین ترتیب، انتظار می‌رود که وجود هوش معنوی بالا در افراد حرفه‌ای موجب بهبود در کیفیت کاری و قضاوت‌ها و تصمیم‌گیری‌های آن‌ها گردیده و در این راستا آن‌ها منافع عمومی و افراد دیگر را نیز مهم و قابل‌توجه بدانند. حسابرسان به‌عنوان افراد حرفه‌ای در جامعه که گزارش‌های آن‌ها تقریباً با بخش اعظمی از جامعه سروکار دارند، همواره در فرآیند اجرای حسابرسی با اعمال قضاوت‌های حرفه‌ای درگیر می‌باشند و بایستی در انجام این رفتارهای قضاوتی به‌گونه‌ای عمل نمایند که با رعایت و احترام به منافع عمومی بتوانند جایگاه خود و حرفه حسابرسی را در جامعه حفظ نموده و بهبود بخشند؛ البته این امر نیز در استانداردهای حسابرسی - به‌ویژه در استاندارد حسابرسی شماره ۲۰۰ به‌طور مکرر تأکید شده است؛ مثلاً اصطلاح "دامنه حسابرسی" به معنای آن گروه از روش‌های حسابرسی است که بر اساس قضاوت حسابرس و الزامات استانداردهای حسابرسی، اجرای آن در شرایط موجود برای دستیابی به هدف حسابرسی، مناسب به نظر می‌رسد (بند ۸). پژوهش حاضر در راستای تکامل و بهبود ادبیات مربوط به پژوهش‌ها قضاوت و تصمیم‌گیری در حسابرسی و توسعه عوامل مؤثر بر بهبود قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان در ایران، برای نخستین بار به ارزیابی تأثیر هوش معنوی حسابرسان در بهبود رفتارهای قضاوتی آنها پرداخته شده است. در این پژوهش سعی شده که نحوه اثرگذاری متغیر هوش معنوی در قضاوت‌های حرفه‌ای

۳۴ / آزمون تأثیر ابعاد هوش معنوی بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان ...

حسابرسان (در پیچیدگی‌های مختلف) تبیین گردیده و در نهایت پیشنهادهایی کاربردی و عملی برای جامعه حسابرسی ایران در فرآیند حرکت به سوی بهبود قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان فراهم آید.

پیشینه پژوهش

الف - پیشینه نظری

ماهیت و نقش قضاوت حرفه‌ای در حسابرسی

فرآیند حل مسائل با یک ساختار فردی و برداشت ذهنی از مسائل آغاز می‌شود، بر این اساس، هر فرد یک استراتژی را برای حل مسائل یا تصمیم‌گیری به کار می‌گیرد که اصطلاحاً به آن قضاوت می‌گویند (Lehmann & Norman, 2006, 18, p. 65-83). (Libby, 1985, 23, p. 648-667) بیان می‌کند که فرآیند قضاوت و تصمیم‌گیری، چگونگی شکل‌گیری تصمیمات و تشریح فرآیندهای آن از اهمیت زیادی برخوردار است؛ بنابراین، تدوین مدل‌هایی متناسب با افراد مختلف و تغییر در متغیرها در طول زمان ضروری به نظر می‌رسد (سیرانی، خواجوی و نوشادی، ۱۳۸۸، ج ۱۶، ص ۵۰-۳۵).

برای آنکه قضاوت حسابرسان به‌درستی انجام شود، و این واژه نیز مفهوم بی‌قیدی حسابرسان و یا نامحدود بودن اختیارات آن‌ها در کار حسابرسی تلقی نشود، لازم است ضمن کوشش برای شناخت مفهوم آن، عوامل مؤثر بر قضاوت حرفه‌ای شناسایی شود تا روشن شود که چگونه اشخاص شایستگی قضاوت حرفه‌ای دارند، و کدام عوامل محیطی بر قضاوت حرفه‌ای آن اشخاص اثرگذار است (خوش‌طینت و بستانیان، ۱۳۸۶، ج ۵، ص ۵۷-۲۵). اگرچه رویکرد استاندارد برای اعمال قضاوت‌های حرفه‌ای وجود ندارد، اما اعمال قضاوت حرفه‌ای درست در انجام وظیفه یک حسابرس، عامل برجسته‌ای است و افزایش مهارت در قضاوت برای حسابرسان ضروری است. انجمن حسابداران خبره کانادا (۱۹۹۵) بیان می‌کند که "فرآیند دستیابی به یک تصمیم درباره یک موضوع مربوط به

گزارشگری مالی، در صورتی که تحلیلی مبتنی بر تجربه و دانش، شامل دانش نسبت به محدودیت‌های شخصی و اطلاع از استانداردهای مربوط- بی طرفانه، محتاطانه و همراه با امانت‌داری و درک مسئولیت نسبت به افرادی باشد که از عواقب آن تصمیم متأثر می‌شوند، قضاوت حرفه‌ای نامیده می‌شود؛ این‌گونه قضاوت‌های حرفه‌ای در شرایط پیچیده، نامشخص و در حال تغییر مداوم، به‌خصوص در جایی که استانداردها کامل نیستند، بیشترین ارزش را خواهد داشت. حساب‌رسان در تمام مراحل حسابرسی، از شروع تا پایان یک کار حسابرسی شامل پذیرش کار، برنامه‌ریزی، گردآوری و ارزیابی شواهد و گزارشگری با قضاوت حرفه‌ای مواجه است.

مفهوم معنویت

اهمیت معنویت و رشد معنوی در انسان، در چند دهه گذشته به‌صورت روزافزون توجه روان‌شناسان و متخصصان بهداشت روانی را به خود جلب کرده است. پیشرفت علم روان‌شناسی از یکسو و ماهیت پویا و پیچیده جوامع نوین، از سوی دیگر باعث شده است تا نیازهای معنوی بشر در برابر خواسته‌ها و نیازهای مادی قد علم کنند و اهمیت بیشتری یابند؛ چنین به نظر می‌رسد که مردم جهان بیش‌ازپیش به معنویت و مسائل معنوی گرایش دارند و روان‌شناسان و روان‌پزشکان نیز به‌طور روزافزون درمی‌یابند که استفاده از روش‌های سنتی و ساده برای درمان اختلالات روانی کافی نیست (وست، ۱۹۹۹؛ ترجمه شیرافکن و شهیدی، ۱۳۸۷، ۲۳۲ ص).

وون (۱۹۹۳) معنویت را به‌عنوان تلاش دائمی بشر برای پاسخ دادن به چراهای زندگی خود تعریف کرده است. معنویت یکی از نیازهای درونی انسان است که برخی صاحب‌نظران آن را متضمن بالاترین سطوح زمینه‌های رشد شناختی، اخلاقی، عاطفی، فردی (Farrow, 1984, 23, p. 317-318)، تلاش همواره آدمی برای پاسخ دادن به چراهای زندگی می‌داند (وست، ۱۹۹۹؛ ترجمه شیرافکن و شهیدی، ۱۳۸۷، ۲۳۲ ص)؛ در واقع، استفاده بهینه از قوه خلاقیت و کنجکاوی برای یافتن دلایل موجود مرتبط با زنده ماندن و زندگی کردن، و در نتیجه، رشد و تکامل بخش مهمی از معنویت را تشکیل می‌دهد (شهیدی، ۱۳۷۹). معنویت به معنای نقشه زندگی یا "روشی برای بودن" و تجربه کردن است که با آگاهی یافتن از بُعد غیرمادی به وجود می‌آید و ارزش‌های قابل تشخیص آن را معین

۳۶ / آزمون تأثیر ابعاد هوش معنوی بر قضاوت‌های مرفه‌ای مسابرسان ...

می‌سازد (Elkins et al., 1988, 28, p.5-18)؛ و حس والایی است که شور و شوق و گرایش انسان را برای عدالت خواهی و انصاف افزایش می‌دهد و هم‌نوایی و پیوستگی با خود و جهان آفرینش را پدید می‌آورد (Tacey, 2003, 256 p.).

مفهوم هوش معنوی

هوش معنوی به‌عنوان زیربنای باورهای فرد، نقش اساسی در زمینه‌های گوناگون به‌ویژه ارتقاء و تأمین سلامت روانی دارد. Zohar & Marshall (2000, 336 p.) در کتاب هوش معنوی خود آن را به‌عنوان هوش بنیادی آورده‌اند. Gain & Purohit (2006, 32, p.227-233) هوش معنوی را توانایی تجربه‌شده‌ای می‌دانند که به افراد امکان دستیابی به دانش و فهم بیشتر را می‌دهد و زمینه را برای رسیدن به کمال و ترقی در زندگی فراهم می‌سازد. به‌طورکلی می‌توان چنین گفت که هوش معنوی در واقع تمام چیزهایی است که به آن معتقدیم و نقش باورها، هنجارها، عقاید و ارزش‌ها را در فعالیت‌هایی که بر عهده می‌گیریم نشان می‌دهد (عبدالله زاده، ۱۳۸۶). هوش معنوی مجموعه‌ای از توانایی‌هایی است که افراد برای به کار بردن، شکل دادن و در برگرفتن منابع معنوی به ارزش‌ها و کیفیت‌ها، به روشی که به عملکرد خوب روزانه و بهزیستی روانی دست یابند به کار می‌گیرند و شامل پنج حوزه هوشیاری، لطف حق، معنی، برتری، و حقیقت است (Amram & Dryer, 2007). هوش معنوی از طریق ویژگی‌هایی همچون اصالت، یکپارچگی، فروتنی، مهربانی، بخشندگی، شکیبایی، انعطاف‌پذیری و وقف خویشتن برای دیگران در صورت نیاز، آشکار می‌گردد (Vaughan, 1993, 23, p.105-119). این ویژگی‌ها بیانگر ویژگی‌های معنوی هستند که اکثر پیروان ادیان الهی نوعاً آرزو دارند در زندگی روزمره‌شان به آن‌ها عمل کنند.

کاربرد هوش معنوی

Edwards (2003, 13, p. 49-52) پس از مطرح کردن این سؤال که آیا استفاده از معنویت برای حل مسائل مستلزم این است که یک مجموعه از مسائل را به‌طور خاص به‌عنوان مسائل معنوی در نظر بگیریم؟ مناسب و اثربخشی استفاده از این‌گونه حل مسئله را در شرایط و بافت‌های مختلف غیر معنوی مورد سؤال قرار داده است. در راستای این سؤالات، MacHovec (2002, 291p.)

از کاربرد هوش معنوی برای حل مسائل روزمره سخن گفته‌است، در حالی که Wolman (2001,289p.) کاربرد هوش معنوی را اساساً برای حل مسائل وجودی و اخلاقی در نظر می‌گیرد؛ برای مثال، ممکن است از آن برای پرداختن به سؤالاتی در ارتباط با معنی و هدف زندگی و مرگ، ابراز ایده آل عشق و نیز وجود و ماهیت یک نیروی برتر استفاده نمود. همچنین شاید بتوان این‌طور استدلال کرد که بسته به میزانی که معنویت در زندگی و کنش شخصیتی فرد عجین شده باشد، هم زندگی روزانه و هم موضوعات معنوی یا اخلاقی از جمله قضاوت‌ها و تصمیم‌گیری‌ها می‌توانند به‌عنوان موقعیت‌های مناسب برای کاربرد هوش معنوی در نظر گرفته شوند.

ب- پیشینه تجربی

قابل ذکر است که در بررسی پیشینه هیچ پژوهش خارجی در ارتباط با به‌کارگیری هوش معنوی در موضوعات حسابداری و حسابرسی مشاهده نگردید و در سالهای اخیر پژوهش‌ها محدودی در این زمینه صورت گرفته که در ادامه به آنها اشاره خواهد شد.

صالحی و همکاران (۱۳۹۶، ج ۶، ص ۸۷-۶۸) به بررسی تأثیر هوش معنوی و هیجانی مدیران بر عملکرد مالی شرکت‌ها پرداختند. آنها پژوهش خود را بر روی ۲۱۵ مشاهده منتخب از مدیران شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۹۳ و با استفاده از پرسش‌نامه استاندارد کینگ برای سنجش هوش معنوی و پرسش‌نامه بار-آن برای سنجش هوش هیجانی انجام دادند. آنها نشان دادند که رابطه معنی این دو مهارت مدیران و عملکرد شرکت‌ها وجود ندارد. آنها نتایج خود را مغایر با نتایج پژوهش‌ها پیشین تلقی کرده و آموزش مهارت‌های هوش معنوی و هوش هیجانی به مدیران شرکت‌ها را توصیه نمودند.

آرامش و همکاران (۱۳۹۶، ج ۶، ص ۱۰-۱) به بررسی رابطه هوش معنوی و هوش هیجانی با استرس شغلی حساب‌رسان پرداختند. جامعه آماری پژوهش آنها شامل ۵۶ نفر از حساب‌رسان شاغل انفرادی عضو جامعه حسابداران رسمی در سال ۱۳۹۵ است. ابزار مورد استفاده برای سنجش متغیرهای پژوهش شامل مقیاس هوش هیجانی سیبریاشرینگ، و مقیاس هوش معنوی امرو و درایر با هنجار ایرانی و پرسش‌نامه استرس شغلی فیلیپ رایس بوده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که مؤلفه‌های

۳۸ / آزمون تأثیر ابعاد هوش معنوی بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان ...

هوش معنوی و مؤلفه‌های هوش هیجانی بر استرس شغلی حسابرسان اثرگذار است. مرادی و افشار ایمانی (۱۳۹۶، ج ۹، ص ۶۴-۴۱) به بررسی رابطه بین هوش هیجانی، هوش معنوی و عملکرد حسابرسی پرداختند. جامعه آماری پژوهش آنها شامل حسابرسان شاغل در ۱۳ موسسه حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران است. در این پژوهش جهت آزمون فرضیه‌ها از احتمال حاصل از برازش مدل در حالت معنی‌داری پارامترها استفاده شده است. مناسبت مدل نیز از طریق معادلات ساختاری بررسی شده است. نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهد که بین هوش معنوی و هوش هیجانی رابطه معنی‌داری وجود دارد، ولی بین هوش معنوی و عملکرد حسابرسان رابطه معنی‌داری وجود ندارد. همچنین، بین هوش هیجانی و عملکرد حسابرسان رابطه معنی‌داری وجود داشته و هوش هیجانی رابطه بین هوش معنوی و عملکرد حسابرسان را تعدیل می‌کند.

مشایخی و اسکندری (۱۳۹۶، ج ۱۷، ص ۸۰-۶۱) به بررسی رابطه مؤلفه‌های هوش هیجانی و قضاوت حسابرس پرداخته و با استفاده از نمونه‌ای از اعضای جامعه حسابداران رسمی ایران نشان دادند که حسابرسانی که دارای هوش هیجانی بالاتری هستند قضاوت‌های مناسب‌تری انجام می‌دهند. آنها شروع آموزش مهارت‌های هوش هیجانی برای حسابرسان را به‌عنوان نتیجه پژوهش خود پیشنهاد نمودند.

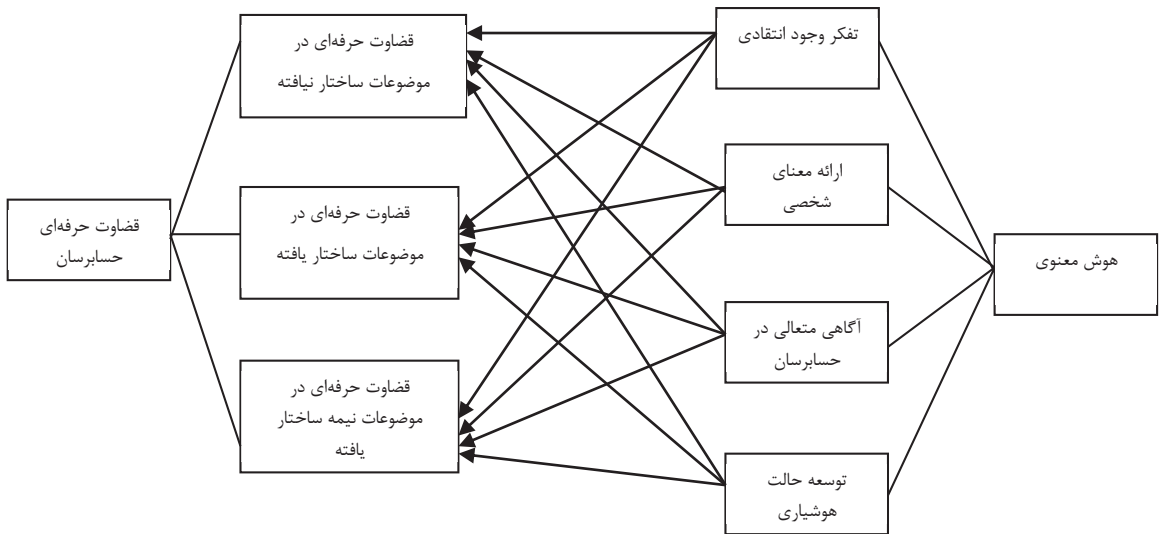
پارسیان و همکاران (۱۳۹۷، ج ۲، ص ۲۰۸-۱۸۵) به بررسی رابطه هوش معنوی حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی پرداخته و با بررسی در ۱۳۱ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در سال ۹۵ نشان دادند بین هوش معنوی حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد. همچنین بین هوشیاری، جهت‌گیری درونی، معنا و مفهوم، حقیقت و صداقت و تمامیت و کلیت حسابداران با کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود دارد. از سوی دیگر بین خوبی و وجود و شخصیت حسابداران با کیفیت صورت‌های مالی رابطه معناداری وجود ندارد.

حسینی و رسولی (۱۳۹۸، ج ۸، ص ۱۶۸-۱۵۵) در پژوهش با عنوان قضاوت حرفه‌ای در حسابرسی و اندازه‌گیری آن: مفاهیم، نظریه‌ها و چشم‌انداز تئوریک، با استفاده از روش پژوهش کیفی فراترکیب پرداختند. آنها مطابق با بررسی پژوهش‌ها انجام‌شده نشان دادند که مطالعات صورت گرفته در

خصوص قضاوت، عوامل تعیین کننده و اثرگذار بر قضاوت را در سه حوزه شامل متغیرهای شخصیتی (دانش، تجربه، پردازش اطلاعات، ابزارهای کمک به تصمیم گیری و باورهای قبلی)، متغیرهای کاری (شکل ارائه، پیچیدگی کار و ریسک) و متغیرهای محیطی (حاکمیت شرکتی و کنترل داخلی، فشار زمانی، فرایند پردازش اطلاعات به شکل گروهی در مقابل پردازش فردی، حساب دهی) طبقه بندی نمودند که هر سه حوزه اجزای جدایی ناپذیر از قضاوت هستند و در نظر گرفتن همه عوامل در بررسی کیفیت قضاوت ضروری است.

مدل مفهومی

متغیر مستقل این پژوهش هوش معنوی و متغیر وابسته قضاوت حرفه ای حسابرسی می باشد که روابط بین متغیرها و مدل مفهومی آن در شکل ۱ آمده است.

شکل ۱. مدل مفهومی و روابط بین متغیرها

۴۰ / آزمون تأثیر ابعاد هوش معنوی بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان ...

جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه حسابرسان مستقل در ایران است؛ البته، با توجه به این‌که دسترسی به کلیه اعضای این جامعه آماری تقریباً غیرممکن است، لذا به‌ناچار اقدام به نمونه‌گیری شده است. ضمناً در پژوهش حاضر از تعدادی از اساتید و دانشجویان تحصیلات تکمیلی در رشته‌های حسابداری و حسابرسی نیز به‌عنوان جامعه آماری پژوهش استفاده شده است. با توجه به گستردگی و نسبتاً نامحدود بودن جامعه آماری پژوهش، بر اساس فرمول کوکران تعداد ۳۸۴ نفر به‌عنوان نمونه پژوهش تعیین گردیده و پرسش‌نامه به اعضاء جامعه به‌صورت تصادفی در سه مرحله ارسال گردیده و پرسش‌نامه‌های پاسخ‌داده‌شده و قابل قبول شامل ۱۵۴ عدد بوده است که به‌طور کامل مورد بررسی قرار گرفته است.

ابزار گردآوری داده‌های پژوهش

پژوهش حاضر به روش طرح آزمایش اجرا شده است؛ لذا داده‌های موردنیاز برای اندازه‌گیری متغیرهای موردنظر با استفاده از ابزار پرسش‌نامه‌های استاندارد و محقق ساخته گردآوری شده است. این پرسش‌نامه‌ها شامل (الف) پرسش‌نامه استاندارد "سیاهه خودسنجی هوش معنوی King (2008)" برای اندازه‌گیری هوش معنوی آزمودنی‌ها، که توسط برخی از پژوهش‌گران داخلی نیز ترجمه و سپس در محیط ایران استفاده شده است؛ و (ب) برای اندازه‌گیری قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان در موقعیت‌های شغلی و قضاوتی مختلف از الگوی Simon (1960, p.189-218) استفاده شده است که این مدل در ایران توسط سیرانی و همکاران (۱۳۸۸، ج ۱۶، ص ۵۰-۳۵)؛ مهرانی و نونهال نهر (۱۳۹۲، ج ۲۰، ص ۱۴۴-۱۲۳) استانداردسازی و استفاده شده است. سناریویی که برای اجرای طرح آزمایش مورد استفاده قرار گرفته است، به پیروی از مؤلفه‌های موردنظر در پرسش‌نامه Simon آماده‌سازی شده است.

روش اجرای پژوهش

در این پژوهش سعی بر این است تا به بررسی تأثیر ابعاد هوش معنوی (تفکر وجود انتقادی، ارائه معنای شخصی، آگاهی متعالی، و توسعه حالت هوشیاری) در بهبود قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان در شرایط قضاوتی مختلف (موضوعات ساختاریافته، نیمه ساختاریافته، و ساختار نیافته)

پرداخته شود؛ بدین منظور، ابتدا با اندازه‌گیری ضریب هوشی آزمودنی‌ها در هر یک از ابعاد چهارگانه، در هریک از فرضیه‌ها اقدام به تفکیک حساب‌رسان به گروه‌های بالا و پایین شده است. پس از آماده‌سازی گروه‌های موردنظر پژوهش (که بیانگر متغیرهای مستقل پژوهش می‌باشند)، اقدام به ارائه سناریویی به‌منظور قرار دادن آزمودنی‌ها در شرایط قضاوتی مختلف (متغیر وابسته پژوهش) نموده و با ارائه پرسش‌نامه استاندارد (Simon, 1960, p.189-218) به ارزیابی واکنش‌های آزمودنی‌ها (قضاوت‌های حرفه‌ای آنها) پرداخته شده است. پرسش‌نامه‌ها به دو صورت چاپی و الکترونیکی آماده سازی و ارائه شده است. گردآوری پرسش‌نامه‌ها در سه دوره دو هفته‌ای انجام شده است. در دو هفته اول ۱۲۰ پرسش‌نامه ارائه یا ارسال شده است که از بین آنها ۳۴ پرسش‌نامه دریافتی کامل و قابل استفاده بود. در دوره دوم تعداد ۱۴۰ پرسش‌نامه ارائه یا ارسال گردیده و تعداد ۸۵ پرسش‌نامه دریافتی قابل استفاده بود. در دوره سوم نیز تعداد ۱۲۴ پرسش‌نامه ارائه یا ارسال گردیده و ۳۵ پرسش‌نامه دریافتی قابل استفاده بود. جهت بررسی معنی‌داری در نسبت و تعداد پرسش‌نامه‌های دریافتی از آزمون ANOVA استفاده شد که یافته‌های این آزمون نشان داد اختلاف معنی‌داری در نسبت و تعداد این پرسش‌نامه در دوره‌های مربوطه وجود نداشته است.

فرضیه‌ها

هوش معنوی در چهار بعد موردنظر و قضاوت‌های حرفه‌ای حساب‌رسان در سه سطح (موضوعات ساختاریافته، موضوعات نیمه ساختاریافته، و موضوعات ساختاریافته) مورد بررسی قرار می‌گیرند که البته این سطوح در فرضیه‌ها بیان نشده ولی در آزمون‌ها و تحلیل یافته‌ها انجام و ارایه شده است. بدین ترتیب، فرضیه‌های پژوهش به شرح زیر مطرح می‌شوند:

- فرضیه ۱- تفکر وجودی انتقادی در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها تأثیر دارد.
- فرضیه ۲- ارائه معنای شخصی در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها تأثیر دارد.
- فرضیه ۳- آگاهی متعالی در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها تأثیر دارد.
- فرضیه ۴- توسعه حالت هوشیاری در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها تأثیر دارد.

نحوه اندازه‌گیری و عملیاتی کردن متغیرهای پژوهش

۴۲ / آزمون تأثیر ابعاد هوش معنوی بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان ...

الف: متغیر مستقل - هوش معنوی: در پژوهش حاضر برای اندازه‌گیری این متغیر از پرسش‌نامه "سیاهه خودسنجی هوش معنوی King (2008)" استفاده شده است. دلایل متعددی موجب انتخاب و استفاده از این پرسش‌نامه شده است که از این جمله می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- این پرسش‌نامه آخرین مقیاس استاندارد ساخته شده برای اندازه‌گیری مفهوم هوش معنوی است.
- در نسخه نهایی این پرسش‌نامه تعداد ۲۴ سؤال وجود دارد که نسبت به تمامی پرسش‌نامه‌های موجود در این زمینه به‌عنوان کمترین تعداد سؤال بوده و امکان پاسخگویی مناسب و کامل به آنها توسط آزمودنی‌ها وجود خواهد داشت.

طیف امتیازدهی به هر یک از سؤالات از ۱ تا ۵ بوده است. میانگین‌ها نیز بر اساس تقسیم کل امتیازهای هر متغیر بر تعداد سؤالات آن متغیر محاسبه شده است. برای آزمون فرضیه‌ها نیز از این میانگین‌ها استفاده شده است. زیرمقیاس‌ها یا مؤلفه‌های هوش معنوی در این پرسش‌نامه به صورت زیر محاسبه می‌شود:

- تفکر وجودی انتقادی (Critical Existential Thinking): این بُعد دارای ۷ سؤال بوده و نمره کل آن بین ۱ تا ۳۵ است.

- ارائه معنای شخصی (Personal Meaning Production): این بُعد دارای ۵ سؤال بوده و نمره کل آن بین ۱ تا ۲۵ است.

- آگاهی متعالی (Transcendental Awareness): این بُعد دارای ۷ گویه بوده و نمره کل آن بین ۱ تا ۳۵ است.

- بسط حالت هوشیاری (Conscious State Expansion): این زیرمقیاس دارای ۵ آیتم بوده و نمره کل آن بین ۱ تا ۲۵ است.

برای تعیین امتیاز مربوط به هر بُعد، جمع امتیازات مربوط به تمامی سؤالات آن بُعد را محاسبه نموده‌ایم.

ب: متغیر وابسته - قضاوت حرفه‌ای حسابرسی: در این پژوهش قضاوت حرفه‌ای حسابرسان به‌عنوان متغیر وابسته بوده که بر اساس مدل Simon عملیاتی شده است؛ وی قضاوت‌ها را به‌مثابه

طیفی از قضاوت‌های برنامه‌ریزی‌شده (موضوعات ساختاریافته و تکراری) تا قضاوت‌های برنامه‌ریزی نشده (موضوعات ساختارنیافته یا پیچیده) طبقه‌بندی نموده است.

وظایف ساختاریافته سرخ‌ها و مشکلات به صورت عادی و دقیق تعریف شده، راه‌کارهای دقیق و کاملاً مشخصی در این خصوص وجود دارد و نیاز به قضاوت کمتری احساس می‌شود؛ وظایف نیمه ساختاریافته مشکلات تکراری و نسبتاً تعریف شده‌ای وجود دارد، راه‌کارهای محدودی در این مورد وجود دارد و نیاز به قضاوت احساس می‌شود؛ وظایف ساختار نیافته مشکلات به صورت تعریف‌نشده و فقدان رهنمود وجود دارد، راه‌کاری در این خصوص پیش‌بینی نشده است و نیاز به قضاوت و بصیرت بیشتری احساس می‌شود.

پرسش‌نامه Simon شامل ۶ سؤال عمومی و ۱۷ سؤال تخصصی است که از سؤالات تخصصی، ۶ سؤال مربوط به ساختار کنترل داخلی و برآورد خطر کنترل در خصوص چرخه عمده معاملات و ۱ سؤال نیز مربوط به سطح اهمیت در سطح صورت‌های مالی و ۱۰ سؤال مربوط به ارزیابی تداوم فعالیت است.

نتایج و بحث

یافته‌های توصیفی پژوهش

یافته‌های توصیفی تمامی متغیرهای پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است. همان‌گونه که مشاهده می‌شود تعداد مشاهدات مربوط به هر یک از متغیرها ۱۵۴ بوده است.

۴۴ / آزمون تأثیر ابعاد هوش معنوی بر قضاوت‌های مرفه‌ای مسابرسان ...

جدول ۱. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش

توسعه حالت هوشیاری	آگاهی متعالی	ارائه معنای شخصی	تفکر وجودی انتقادی	هوش معنوی	قضاوت نیمه‌ساختار یافته	قضاوت ساختار نیافته	قضاوت ساختار یافته	قضاوت حرفه‌ای	
۱۵۴	۱۵۴	۱۵۴	۱۵۴	۱۵۴	۱۵۴	۱۵۴	۱۵۴	۱۵۴	فراوانی
۳/۴۹۶۷	۳/۴۸۰۸	۳/۷۲۹۲	۳/۷۶۶۵	۳/۶۱۹۲	۳/۶۷۵۳	۳/۹۶۱۰	۳/۷۱۵۶	۳/۷۱۵۸	میانگین
۳/۶۰۰۰	۳/۶۴۲۹	۳/۸۰۰۰	۳/۸۵۷۱	۳/۷۵۰۰	۳/۸۳۳۳	۴/۰۰۰۰	۳/۷۰۰۰	۳/۷۶۴۷	میانه
۰/۶۶۴۱۸	۰/۶۶۵۲۲	۰/۶۴۰۲۹	۰/۶۴۰۲۹	۰/۶۰۶۱۶	۰/۶۴۱۰۶	۰/۸۲۳۵۴	۰/۶۳۹۲۵	۰/۶۲۳۲۱	انحراف معیار
۰/۴۴۱	۰/۴۴۳	۰/۴۱۹	۰/۴۱۰	۰/۳۶۷	۰/۴۱۱	۰/۶۷۸	۰/۴۰۹	۰/۳۸۸	واریانس
۱/۴۰	۱/۸۶	۱/۸۰	۱/۴۳	۱/۶۵	۲/۰۰	۲/۰۰	۱/۷۰	۱/۸۲	حداقل
۴/۸۰	۴/۵۷	۵/۰۰	۴/۸۶	۴/۷۵	۵/۰۰	۵/۰۰	۵/۰۰	۴/۹۴	حداکثر

ماخذ: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول ۱ مشاهده می‌شود که آزمودنی‌های پژوهش از قضاوت‌های حرفه‌ای مناسبی برخوردار هستند؛ به طوری که میانگین این قضاوت‌ها (۳/۷۱۵۸) نزدیک به میانه (۳/۷۶۴۷) بوده و به سمت حداکثر (۵/۰۰) حرکت نموده است. البته این امر به تفکیک در مورد قضاوت‌های ساختاریافته (۳/۷۱۵۶)، قضاوت‌های ساختارنیافته (۳/۹۶۱۰) و قضاوت‌های نیمه‌ساختاریافته (۳/۶۷۵۳) نیز مصداق داشته است و حتی در برخی موارد نیز میانگین این قضاوت‌ها از میانه بالاتر بوده است. در ارتباط با میزان هوش معنوی آزمودنی‌ها نیز مشاهده می‌گردد که میانگین (۳/۶۱۹۲) بوده نزدیک به میانه (۳/۸۵۷۱) و متمایل به سمت بالا می‌باشد. حداکثر امتیاز مشاهده شده برای هوش معنوی نیز (۴/۷۵) و پایین‌ترین امتیاز برابر با (۱/۶۵) به‌دست آمده است. این امر نشان می‌دهد که مسابرسان ایرانی در حال حاضر از میزان هوش معنوی نسبتاً مناسبی برخوردار هستند و اعتقادات مذهبی در آنها بالا است. ارقام توصیفی مربوط به هر یک از ابعاد هوش معنوی نیز موید این امر بوده است.

سنجش پایایی متغیرهای پژوهش

مدیریت مطالعات کمی در مدیریت..... / ۴۵

برای سنجش پایایی یا قابلیت اعتماد، ثبات و سازگاری پرسش‌نامه از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شده است. این آزمون که حاصل آن ضریبی به نام آلفای کرونباخ، برای آزمون پایایی پرسش‌نامه‌های که به صورت طیف لیکرت طراحی شده به کار می‌رود. چنانچه ضریب محاسبه شده از ۰/۷ بیشتر باشد، پرسش‌نامه از نظر پایایی دارای همبستگی درونی مناسبی بوده و قابل پذیرش است (خاکی، ۱۳۹۹، ۳۶۰ ص). جدول ۲ ضرایب آلفای کرونباخ برای سوالات مربوط به ابعاد قضاوت‌های حرفه‌ای و هوش معنوی را نشان می‌دهد.

جدول ۲- ضرایب آلفای کرونباخ محاسبه شده برای پایایی متغیرهای پژوهش

متغیرها	تعداد سوال ها	آلفای کرونباخ	آلفای کرونباخ	آلفای کرونباخ
آگاهی متعالی	۷	۰/۸۴۸	۰/۹۴۱	۰/۹۶۷
ارائه معنای شخصی	۵	۰/۷۶۰		
تفکر انتقادی وجودی	۷	۰/۸۲۵		
توسعه حالت هوشیاری	۵	۰/۷۵۸		
قضاوت حرفه‌ای ساختاریافته	۱۰	۰/۸۸۹	۰/۹۳۱	
قضاوت حرفه‌ای ساختاریافته	۱	۱/۰۰۰		
قضاوت حرفه‌ای نیمه ساختاریافته	۶	۰/۷۹۸		

ماخذ: یافته‌های پژوهش

براساس جدول فوق ضریب آلفای کرونباخ در تمام موارد بالای ۰/۷۵ بوده و نشان می‌دهد در مجموع پرسش‌نامه از انسجام درونی مناسب و اعتماد پذیری بالایی برخوردار است.

بررسی روایی و پایایی مدل اندازه‌گیری

برای تأیید روایی ابزار اندازه‌گیری روایی صوری، روایی سازه، روایی همگرا مورد بررسی قرار گرفته است. روایی صوری توسط نظرسنجی از خبرگان (اساتید دانشگاه و صاحب نظران رشته) حاصل شده است. جهت بررسی روایی سازه، تحلیل عاملی تأییدی مورد استفاده قرار گرفته است

۴۶ / آزمون تأثیر ابعاد هوش معنوی بر قضاوت‌های مرفه‌ای مسابرسان ...

(هومن، ۱۳۹۸، ۱۴ص). نتایج تحلیل عامل تأییدی در جدول ۳ نشان داده شده است.

جدول ۳- نتایج تحلیل عامل تأییدی متغیرها

متغیرها	سؤالات	بار عاملی	آماره t
تفکر انتقادی وجودی	q1	۰/۶۲	۳/۹۰
	q2	۰/۷۶	۱۹/۴۸
	q3	۰/۵۸	۷/۹۵
	q4	۰/۶۸	۱۰/۹۴
	q5	۰/۵۳	۵/۸۴
	q6	۰/۸۴	۲۹/۰۵
	q7	۰/۸۳	۲۷/۱۶
ارائه معنای شخصی	q8	۰/۸۰	۲۳/۱۸
	q9	۰/۷۶	۱۶/۵۷
	q10	۰/۶۷	۱۱/۵۵
	q11	۰/۵۲	۵/۶۷
	q12	۰/۷۹	۲۴/۵۲
آگاهی متعالی	q13	۰/۷۶	۱۸/۱۰
	q14	۰/۷۵	۱۴/۳۴
	q15	۰/۶۱	۱۰/۶۹
	q16	۰/۷۶	۱۷/۱۶
	q17	۰/۸۱	۲۴/۶۴
	q18	۰/۵۹	۷/۲۹
	q19	۰/۷۸	۲۵/۸۴

ماخذ: یافته‌های پژوهش

ادامه جدول ۳- نتایج تحلیل عامل تأییدی متغیرها

متغیرها	سؤالات	بار عاملی	آماره t
توسعه حالت هوشیاری	q20	۰/۷۲	۱۱/۹۳
	q21	۰/۶۹	۱۲/۲۴
	q22	۰/۷۴	۱۶/۷۴
	q23	۰/۶۰	۷/۸۲
	q24	۰/۷۹	۲۹/۹۸
قضاوت حرفه‌ای ساختار نیافته	q25	۰/۶۲	۱۲/۱۹
	q26	۰/۴۵	۴/۸۷
	q27	۰/۷۲	۱۵/۴۴
	q28	۰/۸۰	۲۶/۶۸
	q29	۰/۸۰	۲۳/۲۶
	q30	۰/۷۳	۱۵/۷۵
	q31	۰/۶۶	۹/۲۲
	q32	۰/۸۱	۲۱/۹۴
	q33	۰/۶۷	۱۴/۱۳
	q34	۰/۸۱	۲۴/۱۸
قضاوت حرفه‌ای ساختاریافته	q35	۱/۰۰	۰/۰۰
قضاوت حرفه‌ای نیمه ساختاریافته	q36	۰/۷۹	۲۵/۹۶
	q37	۰/۷۲	۱۴/۷۵
	q38	۰/۵۴	۶/۵۳
	q39	۰/۶۵	۹/۸۵
	q 40	۰/۷۱	۱۶/۳۱
	q 41	۰/۸۰	۲۱/۱۹

ماخذ: یافته‌های پژوهش

۴۸ / آزمون تأثیر ابعاد هوش معنوی بر قضاوت‌های حرفه‌ای مسابرسان ...

بر اساس نتایج جدول ۳ مشخص شده است که تمام نشانگرهای سازه‌های مورد مطالعه به دلیل بیشتر بودن مقدار آماره t از ۱/۹۶ و نیز بیشتر بودن مقادیر بارهای عاملی از ۰/۴ (هومن، ۱۳۹۸، ۶۱۴ص)، از اهمیت لازم برای اندازه‌گیری سازه‌های خود برخوردار هستند. لذا روایی سازه که برای بررسی دقت و اهمیت نشانگرهای انتخاب شده است، نشان می‌دهد که نشانگرها، ساختارهای عاملی مناسبی را جهت اندازه‌گیری ابعاد مورد مطالعه در مدل پژوهش فراهم می‌آوردند. برای تایید روایی ابزار اندازه‌گیری، علاوه بر روایی سازه از شاخص روایی همگرا استفاده شده است. روایی همگرا با شاخص میانگین واریانس استخراج شده شناسایی می‌شود که به اختصار آن را AVE می‌نامند. این شاخص نشان‌دهنده میزان همبستگی بین بارهای عاملی یک متغیر است. اگرچه اغلب مقدار ۰/۵ را برای تایید روایی همگرا پیشنهاد کرده‌اند، اما Fornell & Larcker (1981, 18, p.39-50) معتقدند AVE کمتر از ۰/۵ به شرطی که ضریب پایایی ترکیبی بالاتر از ۰/۶ باشد قابل قبول است و نشان‌دهنده اعتبار پرسش‌نامه است. مقدار ۰/۵ تضمین می‌کند حداقل ۵۰ درصد واریانس یک سازه توسط نشانگرهایش تعریف می‌شود. در ادامه نتایج حاصل از بررسی روایی همگرا در پژوهش حاضر ارائه شده است (جدول ۴). با توجه به نتایج جدول ۴ می‌توان نتیجه گرفت که روایی همگرایی مطلوب می‌باشد.

جدول ۴- نتایج اعتبار همگرایی متغیرها

متغیرها	AVE > ۰/۵
آگاهی متعالی	۰/۵۲۵
ارائه معنای شخصی	۰/۵۰۹
تفکر انتقادی وجودی	۰/۴۹۰
توسعه حالت هوشیاری	۰/۵۰۲
قضاوت حرفه‌ای ساختارنیافته	۰/۵۱۲
قضاوت حرفه‌ای نیمه ساختاریافته	۰/۵۰۰

ماخذ: یافته‌های پژوهش

برای بررسی پایایی مدل اندازه‌گیری معیارهای ضرایب بارهای عاملی، آلفای کرونباخ و پایایی ترکیبی محاسبه شد. حداقل مقدار قابل قبول بارهای عاملی ۰/۳، بارهای عاملی ۰/۴ سطح معناداری متوسط و مقادیر بارهای عاملی بالاتر از ۰/۵ نشانگر سطح معناداری قوی و همبستگی زیاد بین متغیرهای مشاهده شده و عامل بوده و نیز بیانگر آن است که سازه خوب تعریف شده است (کلاتری، ۱۳۹۲، ۲۴۴ص). آلفای کرونباخ معیار کلاسیک برای سنجش پایایی و شاخص ارزیابی پایداری درونی محسوب می‌شود. مقدار ضریب آلفای ۰/۶ به‌عنوان سرحد ضریب معرفی و بالاتر از ۰/۷ نشانگر پایایی قابل قبول است (داوری و رضازاده، ۱۳۹۳، ۲۴۸ص). برای تعیین پایایی هر یک از سازه‌ها علاوه بر معیار سنتی آلفای کرونباخ از معیار مدرن‌تر پایایی ترکیبی نیز استفاده می‌کنند. برتری این معیار نسبت به ضریب آلفای کرونباخ این است که پایایی سازه‌ها نه به صورت مطلق بلکه با توجه به همبستگی سازه‌هایشان با یکدیگر محاسبه می‌شود. مقدار پایایی ترکیبی بالای ۰/۷ برای هر سازه، نشان از پایداری درونی مناسب برای مدل اندازه‌گیری داشته و مقدار کمتر از ۰/۶ عدم وجود پایایی را نشان می‌دهد (داوری و رضازاده، ۱۳۹۳، ۲۴۸ص). در پژوهش حاضر نتایج حاصل از تحلیل عاملی تأییدی (جدول ۳) و بررسی ضرایب بارهای عاملی نشان می‌دهد تمام سؤال‌ها با سطح همبستگی بالا به خوبی متغیرهای مشاهده شده را اندازه‌گیری می‌کند. همچنین مقدار آلفا برای تمام سازه‌ها قابل قبول و پایایی ترکیبی برای سازه‌های پژوهش بالاتر از ۰/۸ یعنی دارای پایداری درونی مناسب به‌دست آمده است (جدول ۵)

جدول ۵- پایایی متغیرها

متغیرها	پایایی آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی
آگاهی متعالی	۰/۸۴۸	۰/۸۸۴
ارائه معنای شخصی	۰/۷۶۰	۰/۸۳۶
تفکر انتقادی وجودی	۰/۸۲۵	۰/۸۶۷
توسعه حالت هوشیاری	۰/۷۵۸	۰/۸۳۳
قضاوت حرفه‌ای ساختاریافته	۰/۸۸۹	۰/۹۱۱
قضاوت حرفه‌ای نیمه ساختاریافته	۰/۷۹۸	۰/۸۵۵

۵۰ / آزمون تأثیر ابعاد هوش معنوی بر قضاوت‌های مرفه‌ای مسابرسان ...

ماخذ: یافته‌های پژوهش

برازش مدل ساختاری

مطابق با الگوریتم تحلیل داده‌ها در روش PLS پس از برازش مدل‌های اندازه‌گیری، برازش مدل ساختاری پژوهش بررسی می‌شود. در بررسی مدل ساختاری روابط بین متغیرهای مکنون با همدیگر تجزیه و تحلیل شده و معیارهای ضرایب معناداری t -values، معیار R Squares یا R^2 ، معیار اندازه تأثیر (F^2) و معیار افزونگی برای برازش مدل ساختاری استفاده شد.

مقادیر معناداری t - برای ارزیابی برازش مدل ساختاری پژوهش از چندین معیار استفاده می‌شود که اولین و اساسی‌ترین آن ضرایب معنی‌داری Z یا همان مقادیر t -values هستند. در صورتیکه مقادیر t از ۱/۹۶ بیشتر باشد بیانگر صحت رابطه بین سازه‌ها و در نتیجه تایید فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان ۹۵ درصد است. در شکل (۲) مقادیر t برای ارزیابی بخش ساختاری مدل نشان داده شده است. با توجه به اینکه جز در دو مورد تمام اعداد واقع بر مسیرها بالاتر از ۱/۹۶ هستند این مطلب حاکی از معنادار بودن مسیرها، مناسب بودن مدل ساختاری و تایید فرضیه‌های پژوهش در اکثر موارد دارد.

معیار R Squares - دومین معیار ضروری برای بررسی برازش مدل ساختاری، بررسی ضرایب تعیین (R^2) مربوط به متغیرهای مکنون وابسته مدل است. این معیار برای متصل کردن بخش اندازه‌گیری و بخش ساختاری مدل سازی معادلات ساختاری به کار رفته و بیانگر تأثیر یک متغیر مستقل بر یک متغیر وابسته است. مقادیر R^2 در داخل دایره‌های مدل نشان داده شده و تنها برای سازه‌های وابسته مدل محاسبه می‌شود و در مورد سازه‌های مستقل مقدار این معیار صفر است. چنین مقدار (۲۰۰۳) مقدار ۰/۶۷ را به‌عنوان ملاکی برای قوی بودن R^2 و زیاد بودن مقدار آن را نشان از برازش بهتر مدل معرفی می‌کند. مقادیر ضریب تعیین در شکل (۳) ارائه شده است.

معیار اندازه تأثیر (F^2) - این معیار شدت رابطه میان سازه‌های مدل را تعیین می‌کند و مقادیر شاخص اندازه تأثیر ۰/۰۲، ۰/۱۵ و ۰/۳۵ به ترتیب نشان از اندازه کوچک، متوسط و بزرگ یک سازه بر سازه دیگر است. با توجه به مقادیر به دست آمده (جدول ۶) درباره اندازه هر یک از متغیرها و مقایسه آن

با مقادیر شاخص و اندازه تاثیر متوسط تا قوی (جز در یک مورد) برازش مدل ساختاری پژوهش تایید می شود.

جدول ۶. مقادیر اندازه تاثیر متغیرها

معیار اندازه تاثیر (F ²) متغیرها	قضاوت حرفه‌ای ساختاریافته	قضاوت حرفه‌ای ساختاریافته	قضاوت حرفه‌ای نیمه ساختاریافته
آگاهی متعالی	۰/۱۳۲	۰/۱۱۷	۰/۰۱۱
ارائه معنای شخصی	۰/۰۲۸	۰/۰۵۹	۰/۴۸۶
تفکر انتقادی وجودی	۰/۰۹۸	۰/۱۰۰	۰/۱۴۹
توسعه حالت هوشیاری	۰/۱۱۸	۰/۱۰۵	۰/۰۲۶

ماخذ: یافته‌های پژوهش

معیار افزونگی - این معیار از حاصل ضرب مقادیر اشتراکی سازه‌ها (Communality) که برابر با AVE می باشد در R² مربوط به آنها به دست می آید و نشانگر مقدار تغییرپذیری شاخص‌های یک سازه وابسته است که از یک یا چند سازه مستقل تاثیر می پذیرد در مورد مقدار ملاک برای این شاخص عددی بیان نشده و میانگین شاخص افزونگی یک معیار کلی کیفیت مدل ساختاری است که برای همه سازه‌های وابسته به کار می رود. مقادیر معیار افزونگی در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷- مقادیر افزونگی

متغیرها	معیار افزونگی
قضاوت حرفه‌ای ساختار نیافته	۰/۴۴۵
قضاوت حرفه‌ای ساختار یافته	۰/۷۴
قضاوت حرفه‌ای نیمه ساختار یافته	۰/۴۵۵

ماخذ: یافته‌های پژوهش

برازش کلی مدل (معیار نیکویی برازش / GOF)

در تحلیل معادلات ساختاری متعاقب انجام تخمین پارامترها و قبل از تفسیر آنها باید از برازندگی

۵۲ / آزمون تأثیر ابعاد هوش معنوی بر قضاوت‌های مرفه‌ای مسابرسان ...

مدل اطمینان حاصل شود. Tenenhaus et al (2005, 48, 159–205) شاخص کلی برازش را برای بررسی برازش مدل معرفی نموده‌اند. ملاک کلی برازش (GOF) را می‌توان با محاسبه میانگین هندسی اشتراک و R^2 به دست آورد.

$$GOF = \sqrt{\text{Average (AVE} \cdot R^2)}$$

به باور Tenenhaus et al (2005, 48, 159–205) شاخص GOF در مدل Smart PLS راه‌حلی عملی برای این مشکل، بررسی برازش کلی مدل بوده و همانند شاخص‌های برازش در روش‌های مبتنی بر کوواریانس عمل می‌کند و از آن می‌توان برای بررسی اعتبار یا کیفیت مدل PLS به صورت کلی استفاده کرد. مقدار این شاخص بین صفر تا یک قرار دارد و مقادیر نزدیک به یک نشانگر کیفیت مناسب مدل هستند.

جدول ۸- مقادیر برازش کلی مدل

عنوان شاخص	شاخص برازش	حد مجاز*	مقدار محاسبه شده
میانگین ضریب تعیین	مجدور R	بزرگتر از ۰/۳۶	۰/۸۳۸
میانگین اعتبار همگرایی	AVE	حداقل ۰/۵	۰/۵۰۶
برازش کلی مدل	GOF	حداقل ۰/۳۶	۰/۶۵۱

* Tenenhaus et al (2005, 48, 159–205)

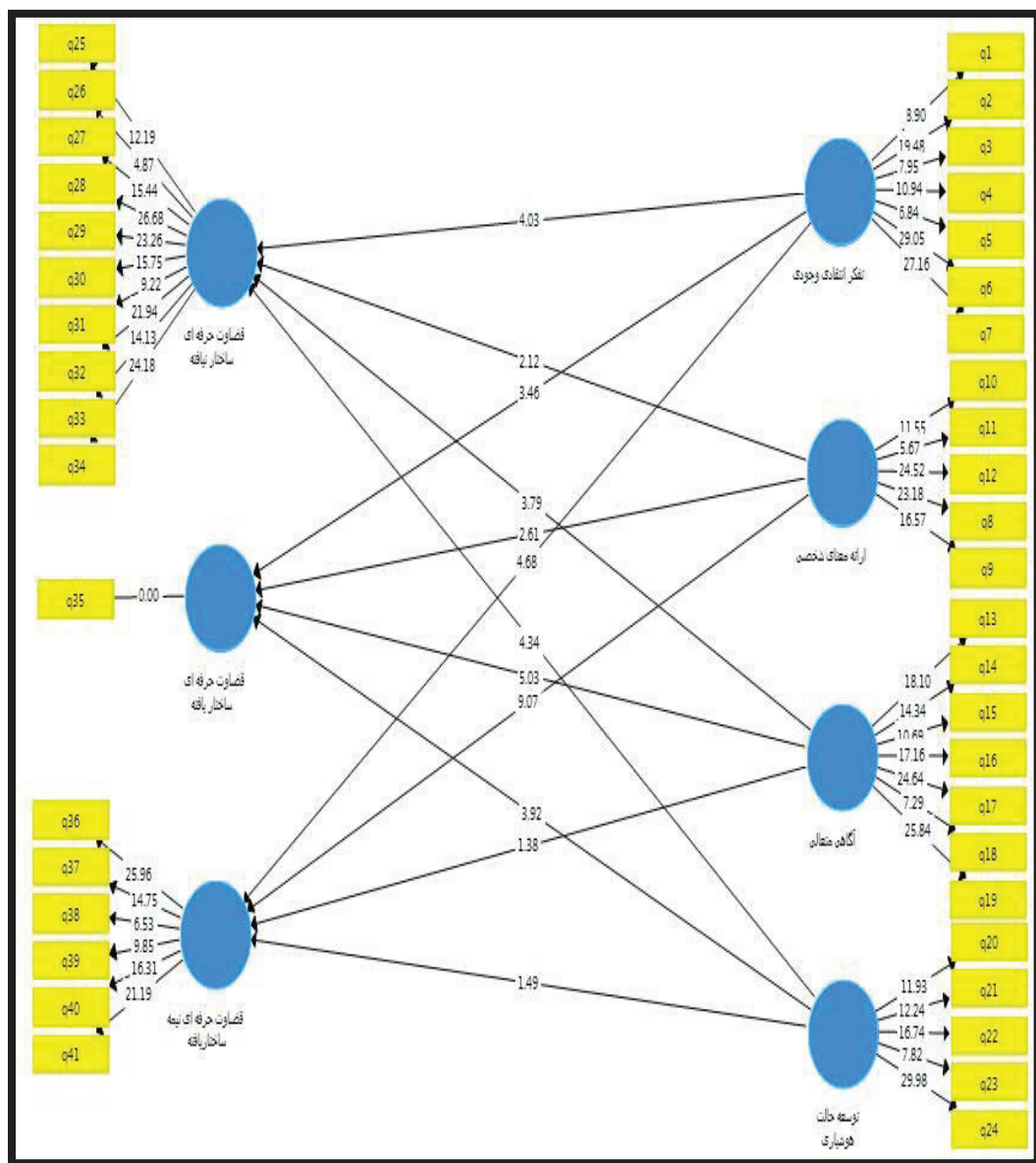
همان‌طور که در جدول ۸ مشاهده می‌شود مقدار به دست آمده GOF در این پژوهش ۰/۶۵۱ است که بیش از مقدار ۰/۳۶ است، بنابراین ساختار مدل تناسب خوبی با داده‌ها دارد. بررسی فرضیه‌های پژوهش

شکل‌های ۲ و ۳ مدل‌های پژوهش مربوط به فرضیه‌های پژوهش را نشان می‌دهد. ضرایب موجود در این شکل‌ها به دو دسته تقسیم می‌شوند. دسته اول روابط بین متغیرهای پنهان (بی‌ضی) و متغیرهای آشکار (مستطیل) می‌باشند که این روابط را اصطلاحاً بارهای عاملی گویند با توجه به

مدیریت مطالعات کمی در مدیریت..... / ۵۳

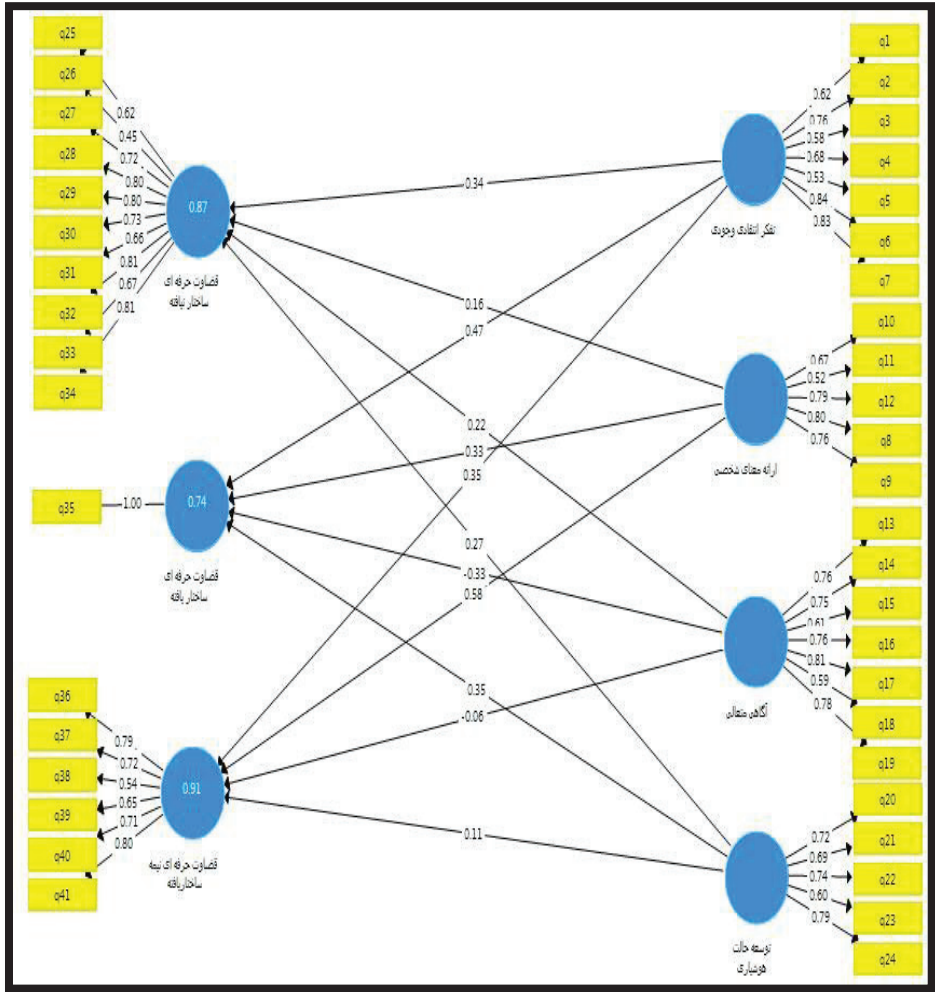
بارهای عاملی می‌توان گفت سهم کدام متغیر در اندازه‌گیری سازه مربوطه بیشتر است و سهم کدام متغیر کمتر؟ به بیان دیگر متغیری که بارعاملی بزرگتری داشته باشد سهم بیشتری در اندازه‌گیری سازه مربوطه دارد و متغیری که بارعاملی کمتری داشته باشد، سهم کمتری دارد، و دسته دوم روابط بین متغیرهای پنهان هستند که تحت عنوان ضرایب مسیر نام برده می‌شوند و برای آزمون فرضیات استفاده می‌شوند. تمامی ضرایب با استفاده از آماره t آزمون می‌گردند. این آماره (t -value) زمانی معنادار می‌باشد که مقدار قدر مطلق آن بیشتر از $1/96$ باشد.

شکل ۲ نتایج آزمون t مدل پژوهش را نشان می‌دهد. مستطیل‌ها بیانگر گویه‌ها یا سؤال‌های پژوهش می‌باشد که به وسیله این گویه‌ها متغیرهای مکنون یا پنهان پژوهش را اندازه‌گیری می‌کنیم. دایره‌ها نیز متغیرهای پژوهش می‌باشند. اعدادی که روی فلش‌های کشیده شده از دایره‌ها به مستطیل‌ها یا سؤال‌های پژوهش نوشته شده است، آماره‌های t هر گویه می‌باشد که در جدول ۲ نیز آمده است. در نهایت اعدادی که بین دایره‌ها بر روی فلش نوشته شده است همان آماره‌های t متغیرهای پژوهش می‌باشد.

شکل ۲- مقادیر آماره t - ضرایب معناداری

شکل ۳ ضرایب مسیر و بار عاملی مدل پژوهش را نشان می‌دهد. برای تعیین میزان اثرگذاری هر متغیر مستقل بر متغیر وابسته مربوطه از ضرایب مسیر استاندارد شده استفاده می‌شود. براین اساس هرچه قدر مطلق مقدار ضریب مسیر بزرگتر باشد نشان‌دهنده اثر بیشتر آن خواهد بود و علامت مقدار ضریب

شکل ۳. مقادیر ضرایب مسیر و بارهای عاملی - میزان اثرگذاری

۵۶ / آزمون تأثیر ابعاد هوش معنوی بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان ...

مسیر بازگوکننده نوع اثرگذاری (مستقیم یا معکوس) است. مقدار ضریب تعیین متغیرهای قضاوت حرفه‌ای ساختار نیافته، ساختار یافته و نیمه ساختار یافته به ترتیب (۰/۸۷)، (۰/۷۴) و (۰/۹۱) نشان می‌دهد این مدل بیش از ۵۰ درصد عوامل تأثیرگذار بر قضاوت‌های حرفه‌ای را شناسایی و آزمون کرده است.

فرضیه ۱- تفکر وجودی انتقادی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها تأثیر دارد.

برای انجام فرضیه اصلی اول سه فرضیه فرعی مطرح می‌شود:

فرضیه ۱-۱- تفکر وجودی انتقادی بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان در موضوعات ساختارنیافته تأثیر دارد.

در بررسی تأثیر فکر وجودی انتقادی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان در موضوعات ساختارنیافته، همان‌طور که در شکل ۳ ملاحظه می‌شود، ضریب مسیر برابر با (۰/۳۴) است که مقدار مثبتی می‌باشد و مقدار قدر مطلق آماره t در شکل ۲ برابر با (۴/۰۳) است که از عدد ۱/۹۶ بیشتر می‌باشد در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که تفکر وجودی انتقادی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان در موضوعات ساختارنیافته تأثیر دارد.

فرضیه ۱-۲- تفکر وجودی انتقادی بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان در موضوعات ساختارنیافته تأثیر دارد.

در بررسی تأثیر تفکر وجودی انتقادی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان در موضوعات ساختارنیافته، همان‌طور که در شکل ۳ ملاحظه می‌شود، ضریب مسیر برابر با (۰/۴۷) است که مقدار مثبتی می‌باشد و مقدار قدر مطلق آماره t در شکل ۲ برابر با (۳/۴۶) است که از عدد ۱/۹۶ بیشتر می‌باشد در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که تفکر وجودی انتقادی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان در موضوعات ساختارنیافته تأثیر دارد.

فرضیه ۱-۳- تفکر وجودی انتقادی بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان در موضوعات نیمه ساختارنیافته تأثیر دارد.

در بررسی تأثیر تفکر وجودی انتقادی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان در

مدیریت مطالعات کمی در مدیریت..... / ۵۷

موضوعات نیمه ساختاریافته، همان‌طور که در شکل ۳ ملاحظه می‌شود، ضریب مسیر برابر با (۰/۳۵) است که مقدار مثبتی می‌باشد و مقدار قدر مطلق آماره t در شکل ۲ برابر با (۴/۶۸) است که از عدد ۱/۹۶ بیشتر می‌باشد در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که تفکر وجودی انتقادی در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حساب‌رسان در موضوعات نیمه ساختاریافته تأثیر دارد.

فرضیه ۲- ارائه معنای شخصی در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها تأثیر دارد.

فرضیه ۱-۲ ارائه معنای شخصی در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها در موضوعات ساختاریافته تأثیر دارد.

در بررسی تأثیر ارائه معنای شخصی در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حساب‌رسان در موضوعات ساختاریافته، همان‌طور که در شکل ۳ ملاحظه می‌شود، ضریب مسیر برابر با (۰/۱۶) است که مقدار مثبتی می‌باشد و مقدار قدر مطلق آماره t در شکل ۲ برابر با (۲/۱۲) است که از عدد ۱/۹۶ بیشتر می‌باشد. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که ارائه معنای شخصی در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حساب‌رسان در موضوعات ساختاریافته تأثیر دارد.

فرضیه ۲-۲ ارائه معنای شخصی در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها در موضوعات ساختاریافته تأثیر دارد.

در بررسی تأثیر ارائه معنای شخصی در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حساب‌رسان در موضوعات ساختاریافته، همان‌طور که در شکل ۳ ملاحظه می‌شود، ضریب مسیر برابر با (۰/۳۳) است که مقدار مثبتی می‌باشد و مقدار قدر مطلق آماره t در شکل ۲ برابر با (۲/۶۱) است که از عدد ۱/۹۶ بیشتر می‌باشد در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که ارائه معنای شخصی در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حساب‌رسان در موضوعات ساختاریافته تأثیر دارد.

فرضیه ۳-۲ ارائه معنای شخصی در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها در موضوعات نیمه ساختاریافته تأثیر دارد.

در بررسی تأثیر ارائه معنای شخصی در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حساب‌رسان در موضوعات نیمه ساختاریافته، همان‌طور که در شکل ۳ ملاحظه می‌شود، ضریب مسیر برابر با

۵۸ / آزمون تأثیر ابعاد هوش معنوی بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان ...

(۰/۵۸) است که مقدار مثبتی می‌باشد و مقدار قدر مطلق آماره t در شکل ۲ برابر با (۹/۰۷) است که از عدد ۱/۹۶ بیشتر می‌باشد در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که ارائه معنای شخصی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها در موضوعات نیمه ساختاریافته تأثیر دارد.

فرضیه ۳- آگاهی متعالی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها تأثیر دارد.

فرضیه ۳-۱- آگاهی متعالی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها در موضوعات ساختاریافته تأثیر دارد.

در بررسی تأثیر آگاهی متعالی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان در موضوعات ساختاریافته، همان‌طور که در شکل ۳ ملاحظه می‌شود، ضریب مسیر برابر با (۰/۲۲) است که مقدار مثبتی می‌باشد و مقدار قدر مطلق آماره t در شکل ۲ برابر با (۳/۷۹) است که از عدد ۱/۹۶ بیشتر می‌باشد. در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که آگاهی متعالی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها در موضوعات ساختاریافته تأثیر دارد.

فرضیه ۳-۲ آگاهی متعالی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها در موضوعات ساختاریافته تأثیر دارد.

در بررسی تأثیر آگاهی متعالی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان در موضوعات ساختاریافته، همان‌طور که در شکل ۳ ملاحظه می‌شود، ضریب مسیر برابر با (-۰/۳۳) است که مقدار منفی می‌باشد و مقدار قدر مطلق آماره t در شکل ۲ برابر با (۵/۰۳) است که از عدد ۱/۹۶ بیشتر می‌باشد در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که آگاهی متعالی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها در موضوعات ساختاریافته تأثیر دارد (معکوس).

فرضیه ۳-۳ آگاهی متعالی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها در موضوعات نیمه ساختاریافته تأثیر دارد.

در بررسی تأثیر آگاهی متعالی در حسابرسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان در موضوعات نیمه ساختاریافته، همان‌طور که در شکل ۳ ملاحظه می‌شود، ضریب مسیر برابر با (-۰/۰۶) است که مقدار منفی می‌باشد و مقدار قدر مطلق آماره t در شکل ۲ برابر با (۱/۳۸) است که از عدد ۱/۹۶

کمتر می‌باشد در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که آگاهی متعالی در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها در موضوعات نیمه ساختاریافته تأثیر ندارد.

فرضیه ۴- توسعه حالت هوشیاری در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها تأثیر دارد.

فرضیه ۴-۱ توسعه حالت هوشیاری در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها در موضوعات ساختاریافته تأثیر دارد.

در بررسی تأثیر توسعه حالت هوشیاری در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حساب‌رسان در موضوعات ساختاریافته، همان‌طور که در شکل ۳ ملاحظه می‌شود، ضریب مسیر برابر با (۰/۲۷) است که مقدار مثبتی می‌باشد و مقدار قدر مطلق آماره t در شکل ۲ برابر با (۴/۳۴) است که از عدد ۱/۹۶ بیشتر می‌باشد در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که توسعه حالت هوشیاری بر قضاوت‌های حرفه‌ای حساب‌رسان در موضوعات ساختاریافته تأثیر دارد.

فرضیه ۴-۲ توسعه حالت هوشیاری در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها در موضوعات ساختاریافته تأثیر دارد.

در بررسی تأثیر توسعه حالت هوشیاری در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حساب‌رسان در موضوعات ساختاریافته، همان‌طور که در شکل ۳ ملاحظه می‌شود، ضریب مسیر برابر با (۰/۳۵) است که مقدار مثبتی می‌باشد و مقدار قدر مطلق آماره t در شکل ۲ برابر با (۳/۹۲) است که از عدد ۱/۹۶ بیشتر می‌باشد در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که توسعه حالت هوشیاری بر قضاوت‌های حرفه‌ای حساب‌رسان در موضوعات ساختاریافته تأثیر دارد.

فرضیه ۴-۳ توسعه حالت هوشیاری در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای آنها در موضوعات نیمه ساختاریافته تأثیر دارد.

در بررسی تأثیر توسعه حالت هوشیاری در حساب‌رسان بر قضاوت‌های حرفه‌ای حساب‌رسان در موضوعات نیمه ساختاریافته، همان‌طور که در شکل ۳ ملاحظه می‌شود، ضریب مسیر برابر با (۰/۱۱) است که مقدار مثبتی می‌باشد و مقدار قدر مطلق آماره t در شکل ۲ برابر با (۱/۴۹) است که از عدد ۱/۹۶ کمتر می‌باشد در نتیجه با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان گفت که توسعه حالت هوشیاری

۶۰ / آزمون تأثیر ابعاد هوش معنوی بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان ...

بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان در موضوعات نیمه ساختاریافته تأثیر ندارد.

بحث

حرفه حسابرسی یکی از شاخه‌های علوم انسانی و اجتماعی است که تقریباً کلیه مراحل آن توسط نیروهای انسانی انجام می‌شود. محصول حسابرسی عبارت است از اظهار نظر حرفه‌ای درباره کیفیت اطلاعات حسابداری، که البته کاملاً مبتنی بر قضاوت‌های حرفه‌ای حسابرسان است. این امر تهدیدات و انتقاداتی را برای حرفه حسابرسی و جایگاه آن در جامعه از دیرباز ایجاد نموده است. در دهه‌های اخیر موج جدیدی از توجهات معطوف ابعاد فرامادی و معنوی انسان‌ها شده است و اهمیت و ضرورت طرح موضوع معنویت و مذهب - به‌ویژه هوش معنوی - از جهات مختلف در عصر جدید احساس می‌شود. یکی از این ضرورت‌ها در عرصه‌ی انسان‌شناسی توجه به بعد معنوی انسان از دیدگاه دانشمندان، به‌ویژه کارشناسان سازمان جهانی بهداشت است که اخیراً انسان را موجودی زیستی، روانی، اجتماعی و معنوی تعریف می‌کند (سهرابی، ۱۳۸۷، ج ۱، ص ۱۸-۱۴). به‌طور کلی می‌توان پیدایش سازه هوش معنوی را به‌عنوان کاربرد ظرفیت‌ها و منابع معنوی در زمینه‌ها و موقعیت‌های عملی در نظر گرفت. افراد زمانی هوش معنوی را به کار می‌برند که بخواهند از ظرفیت‌ها و منابع معنوی برای تصمیم‌گیری‌های مهم و اندیشه در موضوعات وجودی یا تلاش در جهت حل مسائل روزانه استفاده کنند (Zohar & Marshall 2000, 336 p). بنابراین، هوش معنوی موضوعات ذهنی معنویت را با تکالیف بیرونی جهان واقعی ادغام می‌کند (Wolman, 2001, 289p). یافته‌های پژوهش نشان داد که هوش معنوی تأثیر معنی‌داری بر قضاوت‌ها و عملکرد حسابرسان دارد و این یافته‌ها مغایر با یافته‌های صالحی و همکاران (۱۳۹۶، ج ۶، ص ۸۷-۶۸)، مرادی و افشار ایمانی (۱۳۹۶، ج ۹، ص ۶۴-۴۱)، و موافق با یافته‌های آرامش و همکاران (۱۳۹۶، ج ۶، ص ۱۰-۱) و پارسیان و همکاران (۱۳۹۷، ج ۲، ص ۲۰۸-۱۸۵) می‌باشد. البته لازم به ذکر است که، اولاً: هیچ یک از پژوهش‌ها داخلی به بررسی ابعاد مختلف هوش معنوی نپرداخته است؛ ثانیاً: پژوهش خارجی دارای ارتباط مستقیم با موضوع پژوهش حاضر مشاهده نگردید، لذا باید این موارد در تحلیل یافته‌های پژوهش مورد توجه قرار گیرند.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد

پژوهش حاضر به پیروی از King (2008) هوش معنوی را در چهار بعد "تفکر وجودی انتقادی، ارائه معنای شخصی، آگاهی متعالی، و توسعه حالت هوشیاری" بررسی کرده است. نتایج پژوهش به صورت کاملاً قدرتمند نشان می‌دهد که هوش معنوی در حساب‌رسان تاثیر معنی‌داری بر بهبود قضاوت‌های حرفه‌ای آنها دارد. در واقع، حساب‌رسانی که از ضریب هوش معنوی بالاتری برخوردار هستند، توانایی انجام قضاوت‌های حرفه‌ای بهتری دارند؛ بدین ترتیب، پیشنهاد می‌شود مسئولان جامعه حساب‌رسانی تمهیداتی را بیاندیشند تا میزان ضریب هوشی معنوی حساب‌رسان را افزایش دهند تا آنها را به سمت انجام قضاوت‌های منطقی و بی‌طرفانه‌تر سوق دهند. در این راستا، پیشنهاد می‌گردد تا:

- در فرآیند تدوین سرفصل‌های آموزشی مراکز دانشگاهی و دوره‌های رشته حساب‌رسانی
 - در فرآیند جذب افراد به حرفه حساب‌رسانی
 - در فرآیند دوره‌های آموزشی ضمن خدمت حساب‌رسان
- بالا بودن و بهبود هوش معنوی حساب‌رسان را مدنظر قرار دهند. به پژوهش‌گران آتی نیز پیشنهاد می‌شود تا ابعاد دیگری از این مؤلفه‌ها را با جوامع آماری گسترده‌تر مورد بررسی قرار داده و ادبیات حساب‌رسانی را در این زمینه کامل‌تر و مفیدتر نمایند. در ارتباط با محدودیت‌های پژوهش نیز با توجه به اینکه معنویت یک مفهوم گسترده بوده و از ابعاد و دیدگاه‌های مختلف مورد توجه قرار گرفته است، لذا در نظر گرفتن این جنبه‌ها و تعاریف متفاوت ممکن است یافته‌های پژوهش حاضر و تأیید و تعمیم‌پذیری آنها را محدود نماید.

منابع

- ۱- آرامش، فرزانه؛ بدیعی، حسین؛ محمدی پور، رحمت اله (۱۳۹۶)، «بررسی رابطه هوش‌های معنوی و هیجانی بر استرس‌های شغلی حسابرسان»، فصلنامه دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، دوره ۶ ش ۲۳.
- ۲- پارسیان، متین؛ محمدی پور، رحمت اله؛ حاتمی، سید کیوان (۱۳۹۷)، «بررسی رابطه هوش معنوی حسابداران و کیفیت صورت‌های مالی»، فصلنامه علمی پژوهشی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، دوره ۸ ش ۲.
- ۳- حسینی، سیدعلی؛ رسولی، ندا (۱۳۹۸)، «قضاوت حرفه‌ای در حسابرسی و اندازه‌گیری آن: مفاهیم، نظریه‌ها و چشم‌انداز تئوریک»، فصلنامه دانش حسابداری و حسابرسی مدیریت، دوره ۸ ش ۳۱.
- ۴- خاکی، غلامرضا؛ (۱۳۹۹)، روش پژوهش (با رویکرد پایان نامه نویسی)، تهران: انتشارات فوژان.
- ۵- خوش طینت، محسن؛ بستانیان، جواد (۱۳۸۶)، «قضاوت حرفه‌ای در حسابرسی»، فصلنامه مطالعات تجربی حسابداری مالی، دوره ۵ ش ۱۸.
- ۶- داوری، علی؛ رضازاده، آرش (۱۳۹۳)، مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم افزار *PLS*، تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- ۷- رهنمای رودپشتی، فریدون؛ نیکومرام، هاشم؛ نونهال نهر، علی اکبر (۱۳۹۱)، «ارزیابی تأثیر رویکردهای قضاوتی و شناختی زبان در گزارش‌های توضیحی حسابداری»، فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۳ ش ۱۹.
- ۸- سهرابی، فرامرز (۱۳۸۷)، «مبانی هوش معنوی»، فصلنامه سلامت روان، دوره ۱ ش ۱.
- ۹- سیرانی، محمد؛ خواجوی، شکرالله؛ نوشادی، میثم (۱۳۸۸)، «تأثیر تجربه و پیچیدگی موضوعات حسابرسی بر قضاوت حسابرس»، فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۱۶ ش ۵۵.
- ۱۰- شهیدی، شهریار (۱۳۷۹)، «روان‌درمانی و معنویت»، سخنرانی انجمن روانشناسی ایران، تهران: فرهنگ سرای اندیشه.
- ۱۱- صالحی، مهدی؛ یزدانی، مهدیه؛ میرزائی، مهین (۱۳۹۶)، «بررسی تأثیر هوش معنوی و هیجانی مدیران بر عملکرد مالی شرکت‌ها»، مجله حسابداری سلامت، دوره ۶ ش ۱۷.

۱۲- عبدالله زاده، حسن؛ کشمیری، مهدیه؛ عرب عامری، فاطمه (۱۳۸۷)، ساخت و هنجاریابی پرسشنامه هوش معنوی، تهران: نشر روان سنجی.

۱۳- کلانتری، خلیل (۱۳۹۲)، مدل‌سازی معادلات ساختاری در پژوهش‌ها اجتماعی اقتصادی، تهران: انتشارات فرهنگ صبا.

۱۴- مشایخی، بیتا؛ اسکندری، قربان (۱۳۹۶)، «بررسی رابطه مؤلفه‌های هوش هیجانی و قضاوت حسابرس»، فصلنامه دانش حسابرسی، دوره ۱۷ ش ۶۶.

۱۵- مرادی، مهدی؛ افشار ایمانی، یگانه السادات (۱۳۹۶)، «رابطه بین هوش هیجانی، هوش معنوی و عملکرد حسابرس»، فصلنامه پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۹ ش ۳۵.

۱۶- مهرانی، ساسان؛ نونهال نهر، علی اکبر (۱۳۹۲)، «آزمون تأثیر رویکردهای قضاوتی زبان در کاهش فاصله انتظارات حسابرسی»، فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، دوره ۲۰ ش ۳.

۱۷- نیکخواه آزاد، علی (۱۳۷۹)، *بیانیه مفاهیم بنیادی حسابرسی*، تهران: انتشارات سازمان حسابرسی، چاپ هفتم.

۱۸- وست، ویلیام (۱۳۸۷). *روان‌درمانی و معنویت*، ترجمه شیرافکن، سلطان علی؛ شهیدی، شهریار، تهران: انتشارات رشد، چاپ دوم.

۱۹- هومن، حیدرعلی (۱۳۹۸)، *استنباط آماری در پژوهش رفتاری*، تهران: انتشارات سمت.

20-Amram, Y & Dryer, C. (2007), *The development a preliminary validation of the integrated spiritual intelligence scale (ISIS)*, CA: Institute of Transpersonal Psychology Working Paper. Available on <http://www.Geocities.com/isisfindings>.

21-Edwards, A. C. (2003), «Response to the spritual intelligence debate: Are some conceptual distinctions needed here? », *The International journal for the psychology of Religion*, Vol. 13 No.1.

22-Elkins, D. N, Hedstrom, L. J., Hughes, L. L., Leaf, J. A. & Saunders, C. (1988), «Towards a humanistic – phenomenological spirituality», *Journal of humanistic psychology*, Vol. 28 No. 4.

23-Farrow, G. (1984), «Spirituality and self- awareness», *The friends quarterly*, Vol. 23.

24-Gain, M. & Purohit, P. (2006), «Spiritual intelligence: Acontemporary concern with rigard to living status of the senior citizens», *Journal of the indian academy of applied psychology*, Vol. 32 No. 3.

25-King, D.B. (2008), *Rethinking claims of spiritual intelligence: a definition, model and measure* (thesis), Ontario: Trent University.

- 26-Fornell, C. & Larcker, D. (1981), «Evaluating Structural Equation Modeling with Unobserved Variables and Measurement Error», *Journal of Marketing Research*, Vol.18, No.1.
- 27-Libby R. (1985), «Availability and the generation of hypotheses in analytical review», *Journal of Accounting Research*, Vol. 23 No.2.
- 28-Lehmann C. M & Norman C. S. (2006), «The effects of experience on complex problem representation and judgment in auditing: An experimental investigation», *Behavioral Research In Accounting*, Vol. 18.
- 29-MacHovec, F. (2002), *Spiritual intelligence, the behavioral sciences and the humanities*, Lewiston, Newyork: The Edwin Mellen Press.
- 30-Myss, C. (2001), *Sacred Contracts: A Wakening your divine potential*, Sydney: Bantam Books.
- 31-Simon, H.A. (1960), *The new science of management decision*. CA: Pugh, D.S. (1971) (ed.), *Organization theory: Selected readings (189–218)*, Middlesex: Penguin Books.
- 32-Tacey, D. J. (2003), *The Spirituality revolution, The emergence of contemporary spirituality*. Sydney: Harper Collins publishers.
- 33-Tenenhaus, M., Vinzi, V., Chatelin, Y. & Lauro, C. (2005), «PLS path modeling», *Computational Statistics and Data Analysis*, Vol. 48 No.1.
- 34-Vaughan, F. (1993), «Spiritual in psychotherapy», *Journal of Transpersonal psychology*, Vol. 23 No.2.
- 35-Wolman, R. N. (2001), *Thinking with your soul: Spiritual intelligence and why it matters*, New York: Harmony Books.
- 36-Zohar, D. & Marshall, I. (2000), *SQ: Spiritual intelligence, the ultimate intelligence*, London: Bloomsbury.

Testing the Effect of the Dimensions of Spiritual Intelligence on the Professional Judgments of Auditors (with Emphasis on the Complexity of Auditing Issues)

Alireza Azimisani^۱, Sasan Mehrani^۲

Abstract

The existence of representation issues in enterprises has led to the emergence of independent auditing to comment on the quality of accounting information. On the other hand, auditors' comments on the information reviewed are based on their professional judgments, and the quality of these judgments has been a major challenge for the auditing profession. The auditing profession has always sought to determine how to evaluate the quality of auditors' professional judgments and the factors influencing its improvement. Spiritual intelligence connects and integrates various aspects of one's inner consciousness and mental and spiritual life with one's outer life and work, and thus gives one a kind of awareness of the whole world in general. The present study examines the effect of the four dimensions of spiritual intelligence in King (2008) model including on auditors' professional judgments in the face of various audit issues in terms of their complexity issues. The research subjects include 154 people from the auditors who were surveyed in 2019. Structural equation method and PLS statistical software were used to test the hypotheses. All four dimensions of spiritual intelligence have a significant effect on the professional judgments of auditors at different levels of auditing subjects. The coefficient of determination of unstructured, structured and semi-structured professional judgment variables is (0.87), (0.74) and (0.91), respectively, and shows that the research model has more than 50% of influencing factors. Has identified and tested auditors' professional judgments. Of course, the dimensions of transcendental awareness and the Conscious State Expansion have not had a significant effect on auditors' judgments only in semi-structured matters. The presence of spiritual intelligence in auditors can improve their professional judgments and increase the quality of their reports and comments, so this should be in formal and in-service training programs as well as in evaluation. And the promotion of auditors should be considered.

Keywords: Spiritual Intelligence, Audit Judgments, Dimensions of King Spiritual Intelligence, Complexity of Audit Topics.

^۱ Ph.D. Student, Department of Accounting, Aras International Campus, University of Tehran, Email Address: azimisani@ut.ac.ir

^۲ Corresponding Author, Associate Prof., Department of Accounting, Tehran University, Email Address: smehrani@ut.ac.ir

